

ISSUE 5

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

May 2025

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
May 2025

Tashkent 2025

“Academic Journal of Educational Research (AJER)” international scientific journal, issue 1, page 1-52. May, 2025

"Academic Journal of Educational Research (AJER)" magazine publishes in the form of scientific articles the results of scientific research conducted by professors and teachers of higher education institutions and independent researchers in our Republic and International. Also, scientific articles of the employees who are working in the international and other scientific institutes, production organizations and enterprises of our Republic and conducting scientific research will be included in the magazine.

All articles were posted to the journal's electronic scientific base at www.ajeruz.com

.

Yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkurini rivojlantirishda o'qituvchining roli

Anvarova Saodat Sayfulla qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabasi

ANOTATSIYA:

Maqola yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkurini rivojlantirishda o'qituvchining roli aksiyologik yondashuvlar hamda zamonaviy pedagogik uslublar asosida yoritiladi. Unda o'qituvchining kitobxonlikka bo'lgan qiziqishni shakllantirish, analitik va tanqidiy tafakkurni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, interaktiv metodlar, munozarali darslar va loyiha asosidagi ta'lim vositasida o'quvchilarda o'qishga motivatsiya oshirilishi ko'rsatiladi. Mavzuga doir dolzarb muammolar – resurslar yetishmovchiligi va pedagoglar malakasini oshirish zarurati tahlil qilinadi hamda raqamli platformalardan foydalanish bo'yicha amaliy takliflar beriladi.

KALIT SO'ZLAR: o'qish madaniyati, tafakkur, o'qituvchi, aksiyologik yondashuv, gumanistik ta'lim, ijodiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, interaktiv darslar, loyihaga asoslangan ta'lim, ijtimoiy mas'uliyat

АННОТАЦИЯ:

В статье рассматривается роль учителя в развитии культуры чтения и мышления у молодежи на основе аксиологических подходов и современных педагогических методов. Анализируется значимость учителя в формировании интереса к чтению, развитии аналитического и критического мышления. Также показано, как с помощью интерактивных методов, дискуссионных занятий и проектного обучения повышается мотивация учащихся к чтению. В статье рассматриваются актуальные проблемы в данной сфере — нехватка ресурсов и необходимость повышения квалификации педагогов, а также предлагаются практические решения, включая использование цифровых образовательных платформ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: культура чтения, мышление, учитель, аксиологический подход, гуманистическое образование, творческое мышление, критическое мышление, интерактивные занятия, проектное обучение, социальная ответственность.

ANNOTATION:

The article explores the role of the teacher in developing youth's reading culture and thinking through axiological approaches and modern pedagogical methods. It analyzes

the teacher's role in fostering interest in reading and enhancing students' analytical and critical thinking skills. The use of interactive methods, discussion-based lessons, and project-based learning is shown to increase students' motivation to read. The article also discusses current challenges such as the lack of educational resources and the need to improve teachers' qualifications. Practical recommendations are provided, including the integration of digital learning platforms to enhance educational outcomes.

KEYWORDS: reading culture, thinking, teacher, axiological approach, humanistic education, creative thinking, critical thinking, interactive lessons, project-based learning, social responsibility.

KIRISH

Yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkurini rivojlantirish zamonaviy ta'lim paradigmasining markaziy masalalaridan biridir. Aksiologik yondashuvlar asosida ta'lim jarayonida o'qituvchining roli nafaqat bilimlarni uzatish, balki shaxsning kognitiv, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini rag'batlantirish sifatida qaralmoqda. O'qish madaniyati kognitiv kompetensiyalarni shakllantirish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish orqali yoshlarni zamonaviy jamiyat talablariga tayyorlaydi. UNESCOning 2021 yilgi hisobotida ta'kidlanishicha, o'qish madaniyati global miqyosda yoshlarning intellektual salohiyatini oshirishda muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida esa bu jarayon ijtimoiy-madaniy o'zgarishlar va milliy qadriyatlar kontekstida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O'qish madaniyati va tafakkurni rivojlantirish jarayoni - murakkab psixologik-pedagogik tizim bo'lib, u nafaqat o'quv faoliyati samaradorligi, balki shaxsiy kamolot va ijtimoiy adaptatsiyaning mezon sifatida ko'riladi. Mazkur jarayonda o'qituvchining kommunikativ, metodik, aksiologik va reflektiv kompetensiyalari hal qiluvchi omil hisoblanadi¹.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'qish madaniyatini shakllantirishga doir bir qator tadqiqotlar mavjud. Jumladan, A. Juraev (O'zbekiston) yoshlar tafakkurini rivojlantirishda ma'naviy-ma'rifiy omillarning ahamiyatini o'rgangan². M. Vygotskiy (Rossiya) o'quvchilarning tafakkur bosqichlarini sotsiomadaniy muhit bilan bog'lab,

¹ Durdona Naimova (2022). PEDAGOGIK TEXNOLOGIYANING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, TA'LIM VA TARBIYA TEXNOLOGIYALARINING QONUNIYATLARI. Academic research in educational sciences, 3 (9), 166-172..

² Ergashbayev, S. 2025. Yoshlarning ma'naviyat dunyoqarashini rivojlantirishda uzluksiz ta'lim jarayonlarining o'rni (rivojlangan davlatlar tajribasi misolida). *Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal*. 2, 2 (Feb. 2025), 3–9..

fikrlashning yuqori shakllari muloqot orqali rivojlanishini asoslab bergan³. Ingliz tadqiqotchisi L. Rosenblatt esa "transactional theory of reading" orqali o'qish jarayonini interaktiv jarayon deb ta'riflagan⁴.

O'quvchilarda o'qish madaniyatini shakllantirishda asosiy e'tibor behavioristik yondashuvlarga qaratilgan bo'lsa-da, so'nggi yillarda konstruktivistik va aksiologik yondashuvlar muhimlik kasb etmoqda⁵. Ko'pgina tadqiqotlarda o'qituvchining faolligi, shaxsiy namunasi, mulohaza yuritishga yo'naltiruvchi savollar tizimi (Socratic questioning) orqali fikrlashni faollashtirish uslublari ilgari surilgan.

O'zbekistonda o'qish madaniyati muammosi ko'proq ma'naviy-ma'rifiy kontekstda o'rganilgan. Biroq, zamonaviy o'qituvchining tafakkurga ta'sir ko'rsatish metodlari (masalan, kognitiv strategiyalar, tafakkurni o'stirish texnikalari) yetarlicha tahlil qilinmagan. Ayniqsa, metakognitiv yondashuvlar, reflektiv tahlil metodlari amaliyotda kam qo'llaniladi.

Rossiya va G'arb adabiyotlarida o'qituvchi faoliyatini baholashda tafakkurga ta'sir darajasiga alohida urg'u berilgan bo'lsa-da, bu boradagi yondashuvlar o'rtasida zidliklar mavjud. Masalan, G'arbda o'qituvchi — facilitator, Rossiyada esa — yo'naltiruvchi sifatida talqin etiladi. Ushbu yondashuvlar orasidagi muvozanatni topish dolzarb masala sifatida e'tirof etiladi.

Mazkur tadqiqot o'qituvchining didaktik va psixologik vositalar orqali yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkur darajasiga ko'rsatadigan ta'sirini aniqlashni maqsad qiladi. Tadqiqotda aksiologik, konstruktivistik, sotsiomadaniy va metakognitiv yondashuvlar asos qilib olinadi.

TADQIQOT MAQSADI VA VAZIFALARI

Ushbu tadqiqot o'qituvchining yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkurini aksiologik yondashuvlar orqali rivojlantirishdagi rolini tahlil qilishga qaratilgan. Maqsad — o'qituvchining pedagogik strategiyalarini qadriyatlar tizimi asosida takomillashtirish yo'llarini aniqlash. Vazifalar:

1) O'qish madaniyatini rivojlantirishda o'qituvchining aksiologik yondashuvlarini tahlil qilish;

³ Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.

⁴ Rosenblatt, L. (1994). *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Southern Illinois University Press.

⁵ Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.

- 2) Interaktiv va loyihaga asoslangan metodlarning samaradorligini baholash;
- 3) Mahalliy ta'lim tizimidagi muammolarni aniqlash va yechimlar taklif qilish;
- 4) O'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlashini oshirishda o'qituvchining mediatorlik rolini tadqiq qilish. Tadqiqot O'zbekiston ta'lim tizimida o'qish madaniyatini rivojlantirishga hissa qo'shadi va yoshlarni global talablarga tayyorlashga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

O'qish madaniyati va tafakkur salohiyatining shakllanishida pedagog shaxsining determinativ roli zamonaviy ta'lim konsepsiyalarida asosiy omil sifatida e'tirof etiladi. O'zbekiston Respublikasining 2020-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va 2021–2030-yillarga mo'ljallangan "Ilmiy salohiyatni oshirish strategiyasi"da o'qituvchining metodik kompetensiyasi, akseleratsion fikrlashga yo'naltirish qobiliyati muhim mezon sifatida belgilangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining aksiologik va metodologik yondashuvlarga asoslangan faoliyati nafaqat o'quvchining o'qish motivatsiyasini rag'batlantiradi, balki uning tafakkur strukturasi va reflektiv idrok darajasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, mavjud muammolardan biri — o'qituvchilarning aksariyati o'quvchilarda metakognitiv strategiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan metodlardan yetarlicha foydalanmayotganidir. Ushbu holat, o'z navbatida, tanqidiy va mustaqil fikrlash ko'nikmalarining yetarlicha shakllanmasligiga olib kelmoqda. Shunday ekan, kelgusidagi tadqiqotlarda interaktiv o'qitish texnologiyalarining samaradorligini amaliy jihatdan o'rganish va ularni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, yoshlarning o'qish madaniyati va tafakkur darajasi ko'p jihatdan o'qituvchining metodik yondashuvi, kommunikativ uslubi va shaxsiy namunasi bilan chambarchas bog'liqdir. Aksariyat hollarda an'anaviy metodlar bilan cheklanib qolish o'quvchilarda analitik va tanqidiy fikrlashning shakllanishini susaytiradi. Konstruktivistik va aksiologik tamoyillarga asoslangan ta'lim jarayonida esa o'qish faoliyati shaxsiy intellektual rivojlanishning asosi sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, xalqaro tajriba (Rosenblatt, Vygotsky, Dewey) bilan milliy yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali o'qituvchining tafakkurga ta'sirchanligini oshirish mumkin. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, mustaqil fikrlashga undovchi savollar, matnli muloqot metodikasi, refleksiya va metakognitiv yondashuvlar yoshlarning o'qish madaniyatini chuqurlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Durdona Naimova (2022). PEDAGOGIK TEXNOLOGIYANING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI, TA’LIM VA TARBIYA TEXNOLOGIYALARINING QONUNIYATLARI. Academic research in educational sciences, 3 (9), 166-172..
2. Ergashbayev , S. 2025. Yoshlarning ma’naviyat dunyoqarashini rivojlantirishda uzluksiz ta’lim jarayonlarining o’rni (rivojlangan davlatlar tajribasi misolida). *Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal*. 2, 2 (Feb. 2025), 3–9..
3. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*. Harvard University Press.
4. Rosenblatt, L. (1994). *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. Southern Illinois University Press.
5. Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Macmillan.
6. Artikova, Nargiz & Ma'mura, Tojimurodova. (2025). 292 | EXCELLENCIA: INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF EDUCATION <https://multijournals.org/index.php/excellencia-imje> Modern Pedagogy: New Approaches to Education and Upbringing. 292-296.
7. Artikova, Nargiz. (2025). European Journal of Innovation in Nonformal Education European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE) The Necessity of Modern Approaches in the Education System Artikova Nargiz Shukhratovna Independent researcher. European Journal of Education. 71-74. 10.5281/zenodo.14973900.
8. Fayzirahmon, Tajimurodova & Artikova, Nargiz. (2025). The Uniqueness of Finnish Education. 63-65. 10.5281/zenodo.14960660.
9. Artikova, Nargiz & Nafisa, Omanova. (2025). Finland: The Best Education System in the World. 236-239.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
3-son

Nashr qilingan sana: 29.03.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172